

LBRIS

We know
books

Karel Čapek

Fabrica de absolut

Traducere din limba cehă
de Sorin Paliga

E I K O N

București, 2024

CUVÂNTUL TRADUCĂTORULUI.....	7
CUVÂNT ÎNAINTE.....	9
CAP. I: ANUNȚUL.....	12
CAP. II: CARBURATORUL.....	18
CAP. III: PANTEISMUL.....	24
CAP. IV: BECIUL DIVIN.....	30
CAP. V: EPISCOPUL SFINȚEȘTE.....	36
CAP. VI: MEAS.....	44
CAP. VII: GO ON!.....	50
CAP. VIII: INSTALAȚIA DE DRAGARE.....	55
CAP. IX: FESTIVITATEA.....	63
CAP. X: SFÂNTA ELENA.....	69
CAP. XI: PRIMA CONFRUNTARE.....	74
CAP. XII: CONFERENȚIARUL PRIVAT.....	80
CAP. XIII: SCUZA CRONICARULUI.....	85
CAP. XIV: TĂRÂMUL ABUNDENȚEI.....	90
CAP. XV: CATASTROFA.....	97
CAP. XVI: LA MUNTE.....	103
CAP. XVII: CIOCANUL ȘI STEAUA.....	109
CAP. XVIII: NOAPTEA ÎN REDACȚIE.....	114

CAP. XIX: PROCESUL DE CANONIZARE.....	120
CAP. XX: SF. KILDA.....	125
CAP. XXI: DEPEȘA	132
CAP. XXII: BĂTRÂNUL PATRIOT	137
CAP. XXIII: ȘTIREA DE LA AUGSBURG.....	144
CAP. XXIV: NAPOLEONUL VÂNĂTORILOR DE MUNTE.....	151
CAP. XXV: AȘA-ZISUL RĂZBOI SUPREM	156
CAP. XXVI: BĂTĂLIA DE LA HRADEC KRÁLOVÉ.....	161
CAP. XXVII: PE UN ATOL DIN PACIFIC.....	167
CAP. XXVIII: LA ȘAPTE COLIBE.....	172
CAP. XXIX: ULTIMA BĂTĂLIE.....	177
CAP. XXX: SFÂRȘITUL ȘFÂRȘITURILOR.....	182

De Anul Nou 1943, dl G. H. Bondy, președintele uzinelor MEAS, citea ziarele așa cum făcea întotdeauna. A sărit peste știrile oarecum ireverențioase de pe câmpul de luptă, a evitat criza de guvern, răsfoind toate paginile (întrucât *Lidov noviny* își marșase de cinci ori numărul paginilor, folosite ca panză de vapor ar fi fost suficiente pentru o călătorie peste ocean) până a ajuns la secțiunea dedicată economiei naționale. Aici a citit un pic pe diagonală, apoi a lăsat ziarul de-o parte, lăsându-se legănat de vise.

– Criza cărbunelui, repetă el, epuizarea minelor, exploatarea din bazinul Ostrava își oprește activitatea pentru mulți ani. Toți zic la fel, este un dezastru. Trebuie să aducem cărbune din Silezia Superioară; vă rog să calculați cu cât se vor scumpi produsele noastre și apoi vorbiți-mi de concurență! Suntem la grămadă, iar dacă Germania mărește tarifele, putem închide dușecana. Și Zivno⁴ a cazut. Doamne, ce condiții mizere, ce condiții limitate, stupide și sterile! Criză nenorocită!

Domnul G. H. Bondy, președintele consiliului de administrare, se oprește. Ceva nu-i dădea pace, a urmărit gândul ăsta până când l-a găsit pe ultima pagină a unui ziar aruncat la gunoi. Era cuvântul TIE. Doar o jumătate de cuvânt, de fapt, pentru că ziarul tocmai fusese îndoit acolo. Tocmai cuvântul ăla rătat avea ceva aparte.

– Ei, ce lipsește, să fie cuvântul INSERTIE sau BETIE. Și acțiunile la producția de azot scăzuseră. Ce stagnare... Condiții mărunte, hilare... Ce prostie, cine ar anunța o INVENTIE? Mai degraba o INEPTIE. Ar trebui să scrie PIERDERE, precis.

Fiind în toane proaste, domnul G. H. Bondy, pentru a scăpa de cuvântul neplăcut, a despăcurat ziarul, cuvântul impricinat dispăruse în puzderia de anunțuri. L-a urmărit coloană cu coloană, dar nu-l mai găsea, parcă se ascunsese înadins. De data asta, domnul Bondy a reînceput căutările de jos în sus și, în cele din urmă, de la dreapta la stânga. Odiosul cuvânt INVENTIE ieșe la iveală.

G. H. Bondy nu s-a dat bătut. A împăcurat din nou ziarul și iată că a reapărut urăciosul TIE, l-a apucat cu un deget, a deschis ziarul chiar în acel loc... Domnul Bondy bombănea încet. Era un anunț cât se poate de sumar și de banal:

INVENTIE

foarte profitabila, potrivita pentru
orice fabrică, se vinde imediat
din motive personale.
Informații la ing. R. Marek,
Bievnov 1651.

– Așa-mi trebuie, se gândeste domnul G. H. Bondy. A descoperit și asta niște bretele pe care le patentează, alt trișor sau vreo jucărie inventată de un nebun, uite cum mi-am pierdut eu cinci minute cu așa ceva! Bat câmpii, condiții mizere, nicio speranță de scăpare!

Președintele Bondy s-a așezat în scaunul balansoar pentru a resimți cumva mai ușor toată mizeria condițiilor actuale. E

adevărat, MEAS are zece fabrici și treizeci și patru de mii de muncitori. MEAS este lider în producția de fier, MEAS nu are rival în producția de cazane. Grătarile MEAS sunt marcă mondială, dar după 20 de ani de muncă, Doamne, în alte locuri ar fi ieșit ceva mare...

G. H. Bondy își revine brusc...

– Inginerul Marek, inginerul Marek! Ia stai un pic, nu e cumva roșcatul de Marek, cum îl chema, Rudolf, Rudolf Marek, colegul Rudi de la tehnică? Da, uite, în anunț scris clar „ing. R. Marek”, tu să fii ăla, șmecher? Te-ai ajuns și acumă vinzi o invenție foarte profitabilă, haha, din motive personale. Păi știm care sunt motivele alea personale, nu ai bani, nu-i așa? Ai vrea să prinzi vreun industriaș frăier care să-ți cumpere un rahat de brevet. Păi da, te obseda mereu ideea să întorci tu lumea pe dos. O, unde ne sunt oare ideile mărețe, tineretă noastră exaltată și plină de șmecherii.

Președintele Bondy se așează iar:

– Poate că e chiar Marek. Marek al meu era însă o somitate a științei, poate cam prea vorbăreț, dar avea ceva genial în cap. Avea tot felul de idei. Altfel, un tip total nepractic. De fapt, de-a dreptul nebun. E ciudat, își continuă gândul domnul Bondy, că nu a ajuns profesor universitar, nu l-am mai văzut de douăzeci de ani, Dumnezeu știe ce-o mai fi făcut, a dat faliment. Precis a dat faliment, stă în Břevnov?, săracu' de el... Și trăiește din invenții. Teribil sfârșit.

Domnul Bondy încearcă să-și imagineze mizeria în care trăiește un inventator falit. Își imaginează o față bărboasă și un cap acoperit de un păr dezordonat, percreții casei sunt sobri

și acoperiți cu un tapet mizer, cum vezi în filme. Nu e nicio mobilă, o saltea în colț, pe masă un model din bobine, piepteni și chibrituri arse, un geam murdar care dă într-o curte. Și în această mizerie de nedescris pășește un vizitator îmbrăcat într-o haină de blană.

— Am venit să văd invenția dumneavoastră.

Inventatorul, pe jumătate orb, nu-și recunoaște vechiul coleg; își pleacă umil capul acoperit de părul ciuflit, căutând un loc unde să-și așeze oaspetele și acum, Doamne, cu degetele deformate, sărace și tremurând, încearcă să pună în mișcare jalnica sa invenție, vreun perpetuum mobile câmpit, bolborosind confuz cum ar trebui să funcționeze, cum ar funcționa cu siguranță, dacă ar avea... dacă ar putea cumpăra... Vizitatorul în haină de blană își plimbă ochii prin toată camera de la mansardă, scoate brusc din buzunar un portofel și pune pe masă o bancnotă de o mie, a doua bancnotă de o mie (Ajunge, se sperie domnul Bondy) și o a treia. (Mia ar rezolva treaba, deocamdată, răsună o voce în domnul Bondy). Asta e... pentru altă treabă, domnule Marek; nu, nu, nu sunteți obligat să faceți ceva.

Ce, cine sunt eu?

N-are nicio importanță. Gândiți-vă că aș fi prietenul dumneavoastră.

Președintele Bondy a fost foarte încântat și emoționat de acest tablou.

— Îmi voi trimite secretarul la Marek, își zice, imediat sau mâine dimineață. Și azi ce faci? E sărbătoare, nu mă duc la fabrică, sunt liber...

fi să...

Ah, condițiile astea mizere, să n-ai ce face toată ziua! Ce-ar

G. H. Bondy ezită. Ar fi o mică aventură să dea o fugă până în Břevnov să-l vadă pe amărâțul ăla. Odată am fost chiar prietenii.

– Amintirile au însă drepturile lor. Mă duci

Domnul Bondy s-a hotărât și chiar a pornit într-acolo. S-a cam plictisit pe când mașina se târa prin tot cartierul pentru a găsi cea mai mizerabilă casă la numărul 1651. Până la urmă, a întrebat la secția de poliție.

– Marek, Marek, repeta inspectorul căutând să-și aducă aminte, trebuie să fie inginerul Rudolf Marek, Marek and Co., fabrica de becuri, strada Mix 1651.

Fabrica de becuri! Președintele Bondy era dezamăgit, chiar supărat.

Care va să zică Rudi Marek nu locuiește la mansarda! Este industrieasă vinde „din motive personale” o invenție. Bătrâne, asta miroase a faliment ori nu mă cheamă Bondy.

– Știi cum o duce domnul Marek? L-a întrebat așa, ca din întâmplare, pe un inspector de poliție în timp ce se urca în mașina.

– Minunat, a răspuns inspectorul. Are o fabrică frumoasă, firmă cunoscută, a adăugat el cu mândrie locală. Un domn bogat, a adăugat el, și foarte instruit, face tot felul de experiențe.

– Pe strada Mix, îi ordonă domnul Bondy șoferului. – A treia stradă pe dreapta! a strigat inspectorul în urma mașinii.

Și iată că domnul Bondy sună la soneria aripii rezidențiale a micii fabrici care arăta bine.

– E curat aici, cu straturi de flori în curte, cu viță urcată pe pereți. Hm, își zise domnul Bondy, întotdeauna a existat un pic de umanism și de reformism la șmecherul ăsta de Marek.

Și iată că însuși roșcatul de Marek îi iese în întâmpinare pe scări, este teribil de slab și de grav, dar parcă entuziasat.

Domnului Bondy i se pare ciudat că Rudi nu mai este nici atât de tânăr ca altădată, dar nici atât trecut ca inventatorul imaginat, nu seamănă deloc cu ceea ce crezuse domnul Bondy, ba chiar abia dacă îl mai recunoaște. Dar până să conștientizeze că de dezamăgit este, inginerul Marek îi întinde mâna lui Bondy spunând:

— Ei, uite că ai venit, te așteptam!

nente electrice...

este de fapt un grup de electroni, adică cele mai mici compo-
compusă dintr-un număr mare de unități de energie; un atom
– Știința modernă spune că materia, și anume atomii, este

Mark își ridică privirea puțin surprins.

– Ce ai făcut în acești douăzeci de ani?

Bondy cască pe ascuns.

utilizarea perfectă a energiei atomice...

invenția lui Watt, motorul cu aburi. Pe scurt, în esență, înseamnă
– Invenția asta este o revoluție mai mare în tehnologie decât

Făce un semn cu mâna, își drege vocea și continuă calm:

să faci bănet mult din ea.

– Te rog, nu l-a întrerupt Mark. Știam că vei veni. Pentru
așa ceva cu siguranță. O astfel de invenție este pentru tine. Poți

– S-o cumpăr? zice G. H. Bondy ezitând. Chiar nu știu... nu

m-am gândit la asta. Am vrut să te văd și...

invenția.

– Hm, exclamă Mark, așadar vrei să-mi cumperi

de ani! Douăzeci de ani, dragul meu.

dimineața mi-am dat seama că nu ne-am mai văzut de douăzeci

– Știi, s-a bucurat el oarecum forțat, este o întâmplare! De

care și-o făcuse cu privire la inventatorul ramolit.

Pentru nimic în lume Bondy nu i-ar fi mărturisit imaginea pe

să ia loc în fotoliul de piele.

– Te așteptam! a repetat Mark în timp ce își pofta oaspetele

CAPITOLUL II
CARBURATORUL

– Te așteptam! a repetat Marek în timp ce își poftea oaspetele să ia loc în fotoliul de piele.

Pentru nimic în lume Bondy nu i-ar fi mărturisit imaginea pe care și-o făcuse cu privire la inventatorul ramolit.

– Știi, s-a bucurat el oarecum forțat, este o întâmplare! De dimineață mi-am dat seama că nu ne-am mai văzut de douăzeci de ani! Douăzeci de ani, dragul meu.

– Hm, exclamă Marek, așadar vrei să-mi cumperi invenția.

– S-o cumpăr? zice G. H. Bondy ezitând. Chiar nu știu... nu m-am gândit la asta. Am vrut să te văd și...

– Te rog, nu! l-a întrerupt Marek. Știam că vei veni. Pentru așa ceva cu siguranță. O astfel de invenție este pentru tine. Poți să faci bănet mult din ea.

Face un semn cu mâna, își dregă vocea și continuă calm:

– Invenția asta este o revoluție mai mare în tehnologie decât invenția lui Watt, motorul cu aburi. Pe scurt, în esență, înseamnă utilizarea perfectă a energiei atomice...

Bondy cascadează pe ascuns.

– Ce ai făcut în acești douăzeci de ani?

Marek își ridică privirea puțin surprins.

– Știința modernă spune că materia, și anume atomii, este compusă dintr-un număr mare de unități de energie; un atom este de fapt un grup de electroni, adică cele mai mici componente electrice...

– Foarte interesant, l-a întrerupt președintele Bondy. Uite, totdeauna am fost slab la fizică. Arăți rău, Marek! Cum ai ajuns la această juc... ăăă, această fabrică?

– Din pură întâmplare. Pentru că am inventat un nou tip de filament pentru becuri... Nu e mare lucru, a fost așa, între altele. Știi, de douăzeci de ani mă preocupă combustia materiei. Ia spune, Bondy, nu e asta oare cea mai mare problemă a tehnologiei moderne?

– Un business, zice președintele Bondy. Te-ai însurat?

– Sunt văduv, răspunde Marek, sărind în sus de emoție. Fără business, înțelegi? Ardere, combustie! Utilizarea perfectă a energiei termice care se află în materie! Gândește-te că din cărbune folosim doar o foarte mică parte din ce am putea folosi! Pricepi?

– Da, cărbunele este foarte scump, cugetă domnul Bondy.

Marek se așează și exclamă exasperat:

– Dacă nu ai venit pentru Carburatorul⁶ meu, Bondy, poți să pleci.

– Continuă, continuă președintele împăciuitor.

Marek își cuprinde capul în mâini.

– La asta lucrez de douăzeci de ani, a fost greu, acum a însă îl voi vinde primului venit! Marele meu vis, cea mai mare invenție a tuturor timpurilor. Serios, Bondy, e ceva colosal.

– Cu siguranță da, mai ales în mizeria asta de la noi.

Bondy dă aprobator din cap.

– Nu, e pur și simplu grozav. Gândește-te, poți folosi energia atomului fără să ai reziduuri.

⁶ Acest nume, dat de ing. Marek cazanului său atomic, este desigur total incorect, una dintre consecințele triste ale faptului că inginerii nu învață latina. Un nume mai corect ar fi fost Comburator, Atomkettle, Carbowatt, Disgregator, Motor M, Bondymover, Hylergon, Molekularstoffzersezungskrafrad, E. W. și alte nume care au fost sugerate ulterior; dar s-a impus cel greșit. (n. a.)

– Înțeleg, zice președintele. Vom încălzi cu atomi. De ce nu, în fond? E frumos aici la tine, Rudolf, cochet. Câți muncitori ai?”

Marek nu-l asculta.

– Știi, zice el gânditor, ție nu-ți pasă cum o spui: valorificarea energiei atomice sau arderea materiei sau sfărâmarea materiei. Poți să-i spui cum vrei.

– Votez pentru incinerare, zice domnul Bondy, sună așa de intim.

– Dar e mai corect să spunem descompunerea materiei, adică să spargem un atom în electroni, iar electronii ăia să-i punem la treabă, pricepi?

– Da, e clar, este de acord președintele. Trebuie doar să-i înhăăm la treabă.

– Să presupunem că doi cai trag cu toată puterea de ambele capete ale frânghiei, dar în direcții opuse. Știi ce înseamnă asta?”

– O întrecere, zice domnul Bondy.

– Nu, dar să o luăm ușor. Caii trag, dar nu se întâmplă nimic. Dar dacă am tăia frânghia...

– Caii ar cădea, exclamă entuziast G. H. Bondy.

– Nu, scapă și aleargă, devin energie eliberată. Și acuma, concret: un astfel de ham este materia. Tăiați legătura care leagă electronii unii de alții și...

– Se eliberează...

– Da, dar noi îi prindem și îi putem înhăma, înțelegi? Sau putem spune și așa: Încălzim, să zicem, cu o bucată de cărbune. Obținem puțină căldură în acest fel, dar și cenușă, gaz de cărbune și funingine. Materia nu se pierde, înțelegi?

– Da. Vrei o țigară?

– Nu vreau, mulțumesc. Dar materia care rămâne încă are multă energie atomică neconsumată. Dacă am putea folosi

întreaga energie atomică, am consuma și atomii. Pe scurt: materia ar dispărea.

– Aha, acum înțeleg.

– E ca și cum am măcina aiurea grâul, ca și cum am măcina numai coaja subțire de deasupra și am arunca restul, ca și cum am arunca cenușa. Dacă măcinăm însă perfect, din boabe nu mai rămâne nimic sau aproape nimic, nu-i așa? Este la fel atunci când materia este arsă perfect, nu mai rămâne nimic sau aproape nimic. Este procesată de-a pururi, este consumată, revine la nimicul inițial. Materia are nevoie de foarte multă energie pentru a exista; ia-i existența, forțezi-o să nu mai fie și vei elibera un rezervor imens de putere. Cam așa stă treaba, Bondy.

– Aha, nu sună rău.

– Pflüger, de exemplu, estimează că un kilogram de cărbune conține douăzeci și trei de miliarde de calorii. Cred că exagerează.

– Cert.

– Eu am ajuns teoretic la șapte miliarde, dar chiar și așa înseamnă că un kilogram de cărbune, printr-o combustie perfectă, ar putea alimenta o fabrică timp de câteva sute de ore!

– La naiba! exclamă domnul Bondy sărind în sus.

– Nu-ți pot indica numărul exact de ore. Uite, de șase săptămâni ard o jumătate de kilogram de cărbune la o încărcătură de treizeci de kilogramometri și, amice, de atunci merge într-una, șoptește inginerul Marek palid la față.

Stânjenit, președintele Bondy își mângâie bărbia, netedă și rotundă ca poponeața unui copil.

– Ascultă, Marek, începe el șovăitor, cu siguranță ești, cum să spun, surmenat, suprasolicitat...

Marek face un semn cu mâna.

– O, nu-i nimic... Dacă te-ai pricepe un pic la fizică, ți-aș explica felul cum funcționează Carburatorul meu, acolo unde are loc combustia. Știi, ăsta e un capitol întreg în fizica superioară. Dar o să-l vezi jos, la subsol. Am pus în mașinărie o jumătate de kilogram de cărbune, apoi am închis-o și am sigilat-o în prezența unui notar și a martorilor, ca să nu poată nimeni să mai adauge cărbune. Du-te și uită-te, du-te! Oricum n-o să pricepi mare lucru, dar du-te în beci! Hai, du-te.

– Păi tu nu vii cu mine, întreabă Bondy mirat.

– Nu, du-te singur. Și, fii atent, nu sta prea mult acolo.

– De ce? întreabă Bondy suspicios.

– De-aia, pur și simplu. Gândește-te că, poate, nu e sănătos acolo. Să aprinzi lumina când ajungi, întrerupătorul este chiar lângă ușă. Zgomotul din pivniță nu e al mașinăriei mele, funcționează silențios, constant, fără miros... E doar... doar un fel de ventilator. Hai, du-te, te aștept aici. O să-mi povestești după aia.

Președintele Bondy coboară în beci, parcă bucuros că pentru o clipă scăpase de nebun (nu există nici o îndoială că e nebun), un pic frământat de gândul să iasă cât mai repede. Hopa, beciul are o ușă etanșă, extrem de groasă, ca la depozitele blindate dintr-o bancă. În regulă, să aprindem lumina, comutatorul e lângă ușă. În mijlocul beciului cu boltă, betonat, curat ca o chilie de mănăstire, se află un cilindru uriaș de cupru pe niște suporturi de beton. Este compact pe toate părțile, doar partea de sus are un orificiu sigilat. Înăuntru, mașina este întunecată și silențioasă. Din cilindru iese un piston care, cu o mișcare regulată, alunecoasă, învâрте încet un volant greu. Asta e tot. Doar ventilatorul zornăie în fereastra pivniței cu o mișcare neobosită.

„Poate că este curentul de aer din ventilator sau așa ceva”

– domnul Bondy simte ca o suflare ciudată pe frunte și are

senzația că i se ridică părul. Acum parcă ar pluti într-un spațiu infinit, iar acum parcă zboară, fără să-și simtă propria greutate. G. H. Bondy îngenunchează extaziat, ar vrea să strige și să cânte, i se pare că aude foșnetul multor aripi imense. Pe neașteptate, cineva îl apucă de braț și îl trage afară din beci. Este inginerul Marek. Purtând un fel de glugă sau un costum de scafandru, îl trage pe Bondy în sus pe scări. Pe hol, își scoate cagula metalică, ștergându-și transpirația care-i curge pe frunte.

– Era și timpul, respiră el emoționat.